

Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kahdeksas jaosto)

24 päivänä tammikuuta 2018*

Ennakkoratkaisupyyntö – Lääkärintointa koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittaminen – Direktiivit 75/363/ETY ja 82/76/ETY – Erikoislääkärinkoulutus – Asianmukainen palkka – Direktiivin 82/76/ETY soveltaminen koulutukseen, joka aloitettiin ennen sen voimaan saattamiselle asetetun määräajan alkamista ja saatettiin päätökseen kyseisen ajankohdan jälkeen

Yhdistetyissä asioissa C-616/16 ja C-617/16,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvista ennakkoratkaisupyyntöistä, jotka Corte suprema di cassazione (ylin tuomioistuin, Italia) on esittänyt 5.7.2016 tekemillään päätöksillä, jotka ovat saapuneet unionin tuomioistuimeen 28.11.2016, saadakseen ennakkoratkaisun asioissa

Presidenza del Consiglio dei Ministri,

Università degli Studi di Palermo,

Ministero della Salute,

Ministero dell’Istruzione, dell’Università e della Ricerca ja

Ministero del Tesoro

vastaan

Gianni Pantuso,

Angelo Tralongo,

Maria Michela D’Alessandro,

Nello Grassi ja

Carmela Amato (C-616/16),

sekä

Giovanna Castellano,

Maria Concetta Pandolfo,

Antonio Marletta,

* Oikeudenkäyntikieli: italia.

Vito Mannino,

Olga Gagliardo,

Emilio Nardi,

Maria Catania,

Massimo Gallucci,

Giovanna Pischedda ja

Giambattista Gagliardo (C-617/16),

UNIONIN TUOMIOISTUIN (kahdeksas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja J. Malenovský sekä tuomarit M. Safjan (esittelevä tuomari) ja M. Vilaras,

julkisasiamies: Y. Bot,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

- Giovanna Castellano ym., edustajinaan F. Mazzarella ja G. Mazzarella, avvocati,
- Italian hallitus, asiamiehenään G. Palmieri, avustajinaan G. Pignatone ja B. Tidore, avvocati dello Stato,
- Euroopan komissio, asiamiehinään H. Støvlbæk ja L. Malferrari,

päätettyään julkisasiamiestä kuultuaan ratkaista asian ilman ratkaisuehdotusta,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Ennakkoratkaisupyynnöt koskevat lääkärintointa koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta 16.6.1975 annetun neuvoston direktiivin 75/363/ETY (EYVL 1975, L 167, s. 14), sellaisena kuin se on muutettuna 26.1.1982 annetulla neuvoston direktiivillä 82/76/ETY (EYVL 1982, L 43, s. 21) (jäljempänä muutettu direktiivi 75/363) tulkintaa.
- 2 Nämä pyynnöt on esitetty asioissa, joissa valittajina ovat Presidenza del Consiglio dei Ministri, Università degli Studi di Palermo (Palermon yliopisto, Italia), Ministero della Salute (terveysministeriö, Italia), Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca (opetus-, korkeakoulu- ja tutkimusministeriö, Italia) ja Ministero del Tesoro (valtiovarainministeriö, Italia) vastapuolinaan erikoislääkärit ja joissa on pääasiallisesti kyse muutetun direktiivin 75/363 liitteessä tarkoitetun asianmukaisen palkan maksamisesta viimeksi mainituille tai, toissijaisesti, direktiivin 82/76 asianmukaisen ja määräajassa tapahtuvan täytäntöönpanon laiminlyönnistä viimeksi mainituille aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

Direktiivi 75/363

- 3 Direktiivin 75/363 2 artiklan 1 kohdassa säädettiin seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on huolehdittava, että lääketieteen erikoisalojen tutkintotodistuksen, todistuksen tai muun muodollista kelpoisuutta osoittavan asiakirjan antamiseen johtava koulutus täyttää vähintään seuraavat vaatimukset:

- a) sen edellytyksenä on kuuden vuoden opintojen suorittaminen 1 artiklassa mainitun koulutusohjelman puitteissa;
- b) se käsittää teoreettista ja käytännöllistä opetusta;
- c) koulutuksen on oltava täysipäiväistä ja se on suoritettava toimivaltaisten viranomaisten tai elinten valvonnassa;
- d) se suoritetaan yliopistollisessa laitoksessa, opetussairaalassa tai tarvittaessa toimivaltaisten viranomaisten tai toimielinten tätä tarkoitusta varten hyväksymässä terveydenhuollon yksikössä;
- e) se sisältää erikoistumiskoulutukseen osallistuvan lääkärin henkilökohtaisen osallistumisen kyseisten laitosten toimintaan ja tehtäviin.”

- 4 Kyseisen direktiivin 3 artiklassa säädettiin seuraavaa:

”1. Jäsenvaltiot voivat, tämän kuitenkaan rajoittamatta 2 artiklan 1 kohdan c alakohdassa säädetyn täysipäiväisen opiskelun periaatteen soveltamista ja kunnes neuvosto tekee 3 kohdan mukaisen päätöksen, hyväksyä osa-aikaisen erikoistumiskoulutuksen toimivaltaisten kansallisten viranomaisten hyväksymillä edellytyksillä, jos täysipäiväinen koulutus ei olisi perusteltujen syiden vuoksi mahdollista.

2. Erikoistumiskoulutuksen kokonaiskesto ei saa lyhentyä silloin, kun koulutus järjestetään 1 kohdan mukaisesti. Osa-aikaisuus tai palkallinen yksityisvastaanoton pitäminen ei saa alentaa koulutuksen tasoa.

3. Neuvosto päättää viimeistään neljän vuoden kuluttua tämän direktiivin tiedoksi antamisesta tilanteen uudelleenarvioinnin perusteella komission ehdotuksesta ja ottaen huomioon sen, että osa-aikaisen koulutuksen tulisi edelleen olla mahdollista tietyissä erikoisaloilta myöhemmin päätettävissä tapauksissa, onko 1 ja 2 kohdan säännökset pidettävä voimassa vai onko niitä muutettava.”

- 5 Mainitun direktiivin 7 artiklassa säädettiin seuraavaa:

”Siirtymäkauden toimenpiteenä ja poiketen siitä, mitä 2 artiklan 1 kohdan c alakohdassa ja 3 artiklassa säädetään, ne jäsenvaltiot, joiden laeissa, asetuksissa ja hallinnollisissa määräyksissä säädetään osa-aikaisesta erikoistumiskoulutuksesta tämän direktiivin tiedoksi antamisen ajankohtana, voivat edelleenkin soveltaa näitä säännöksiä hakijoihin, jotka ovat aloittaneet erikoistumiskoulutuksensa viimeistään neljän vuoden kuluttua tämän direktiivin tiedoksi antamisesta. Kyseistä määräaika voidaan jatkaa, jos neuvosto ei ole tehnyt päätöstä 3 artiklan 3 kohdan nojalla.”

- 6 Direktiivi 75/363 annettiin 20.6.1976 tiedoksi jäsenvaltioille.

Direktiivi 82/76

- 7 Direktiivin 75/363 2 artiklan 1 kohdan c alakohta on korvattu direktiivin 82/76 9 artiklan 1 kohdalla seuraavasti:

”c) se suoritetaan täysipäiväisenä opiskeluna toimivaltaisten viranomaisten tai toimielinten valvonnassa liitteessä olevan 1 kohdan mukaisesti”.

- 8 Direktiivin 75/363 3 artikla on korvattu direktiivin 82/76 10 artiklalla seuraavasti:

”1. Jäsenvaltiot voivat, tämän kuitenkaan rajoittamatta 2 artiklan 1 kohdan c alakohdassa säädetyn täysipäiväisen opiskelun periaatteen soveltamista ja kunnes neuvosto tekee 3 kohdan mukaisen päätöksen, hyväksyä osa-aikaisen erikoistumiskoulutuksen toimivaltaisten kansallisten viranomaisten hyväksymillä edellytyksillä, jos täysipäiväinen koulutus ei olisi yksilöllisten perusteltujen syiden vuoksi mahdollista.

2. Osa-aikaista opetusta tulee antaa liitteessä olevan 2 kohdan mukaisesti, ja sen tulee laadultaan vastata täysipäiväisen koulutuksen tasoa. Osa-aikaisuus tai palkallinen yksityisvastaanoton pitäminen ei saa alentaa koulutuksen tasoa.

Erikoistumiskoulutuksen kokonaiskesto ei saa lyhentyä silloin, kun koulutus järjestetään osa-aikaisesti.

3. Neuvosto päättää viimeistään 25 päivänä tammikuuta 1989 tilanteen uudelleenarvioinnin perusteella komission ehdotuksesta ja ottaen [asianmukaisesti] huomioon sen, että osa-aikaisen koulutuksen tulisi edelleen olla mahdollista tietyissä erikoisalakohtaisesti myöhemmin päätettävissä tapauksissa, onko 1 ja 2 kohdan säännökset pidettävä voimassa vai onko niitä muutettava.”

- 9 Direktiivin 75/363 7 artikla on korvattu direktiivin 82/76 12 artiklalla seuraavasti:

”Siirtymäkauden toimenpiteenä ja poiketen siitä, mitä 2 artiklan 1 kohdan c alakohdassa ja 3 artiklassa säädetään, ne jäsenvaltiot, joiden laeissa, asetuksissa ja hallinnollisissa määräyksissä säädetään osa-aikaisesta erikoistumiskoulutuksesta [direktiivin 75/363] tiedoksi antamisen ajankohtana, voivat edelleenkin soveltaa näitä säännöksiä hakijoihin, jotka ovat aloittaneet erikoistumiskoulutuksensa viimeistään 31 päivänä joulukuuta 1983.

Vastaanottavilla jäsenvaltioilla on oikeus vaatia, että edellä olevan alakohdan perusteella etua saavat henkilöt esittävät tutkintotodistusten, todistusten ja muiden muodollista kelpoisuutta osoittavien asiakirjojen lisäksi todistuksen, että asianomainen on tosiasiallisesti ja luvallisesti toiminut kyseisen alan erikoislääkärinä vähintään kolme peräkkäistä vuotta kyseisen todistuksen myöntämistä edeltävien viiden vuoden aikana.”

- 10 Direktiiviin 75/363 lisättiin direktiivin 82/76 13 artiklalla liite, jonka otsikko on ”Täysipäiväisen ja osa-aikaisen erikoislääkärinkoulutuksen ominaisuudet”. Mainitussa liitteessä säädettiin seuraavaa:

”1. Täysipäiväinen erikoislääkärinkoulutus Tällainen koulutus tulee suorittaa toimivaltaisen viranomaisen hyväksymissä erityistehtävissä. Siihen tulee kuulua osallistuminen kaikkiin lääketieteellisiin tehtäviin sillä osastolla, jossa harjoittelu suoritetaan, päivystys mukaan lukien, niin että erikoistuvan lääkärin kaikki ammatinharjoittamiseen käyttämät tavallisen työviikon tunnit koko vuoden aikana käytetään tähän käytännölliseen ja teoreettiseen koulutukseen toimivaltaisten

viranomaisten vahvistamalla tavalla. Näistä tehtävistä maksetaan asianmukainen palkka. Koulutus voidaan keskeyttää seuraavista syistä: asevelvollisuus, komennus, raskaus tai sairaus. Minkään keskeytyksen ei kuitenkaan tule lyhentää koulutuksen kokonaiskesto.

2. Osa-aikainen erikoislääkärinkoulutus Tämän koulutuksen tulee täyttää samat vaatimukset kuin täysipäiväinen koulutus, josta se poikkeaa ainoastaan siinä, että lääketieteellisiin tehtäviin osallistumisen aikaa voidaan lyhentää niin, että se on vähintään puolet 1 kohdan 2 alakohdassa säädetystä ajasta. Toimivaltaisten viranomaisten tulee huolehtia siitä, että osa-aikaisen erikoislääkärinkoulutuksen kokonaiskesto ja laatu eivät alita täysipäiväisen koulutuksen kestoja ja laatua. Täällaisesta osa-aikaisesta koulutuksesta maksetaan asianmukainen palkka.”

11 Direktiivin 82/76 14 artiklassa säädettiin seuraavaa:

”Ennen 1 päivää tammikuuta 1983 aloitetut direktiivin 75/363/ETY 3 artiklan mukaiset [osa-aikaiset] erikoistumisopinnot voidaan suorittaa loppuun kyseisen artiklan mukaisesti.”

12 Direktiivin 82/76 16 artiklan sanamuoto oli seuraava:

”Jäsenvaltioiden on toteutettava tämän direktiivin noudattamisen edellyttämät toimenpiteet viimeistään 31 päivänä joulukuuta 1982. Niiden on ilmoitettava tästä komissiolle viipymättä.”

13 Direktiivi 82/76 annettiin tiedoksi jäsenvaltioille 29.1.1982, ja se tuli ETY:n perustamissopimuksen 191 artiklan toisen kohdan mukaisesti voimaan samana päivänä.

14 Muutettu direktiivi 75/363 kumottiin 15.4.1993 lääkäreiden vapaan liikkuvuuden sekä heidän tutkintotodistustensa, todistustensa ja muiden muodollista kelpoisuutta osoittavien asiakirjojensa vastavuoroisen tunnustamisen helpottamisesta 5.4.1993 annetulla neuvoston direktiivillä 93/16/ETY (EYVL 1993, L 165, s. 1), joka puolestaan kumottiin ammattipätevyyden tunnustamisesta 7.9.2005 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2005/36/EY (EUVL 2005, L 255, s. 22).

Italian oikeus

15 Direktiivi 82/76 saatettiin voimaan Italian oikeudessa 26.1.1982 annetun neuvoston direktiivin 82/76/ETY, jolla on muutettu erikoislääkärinkoulutuksesta aikaisemmin annettuja direktiivejä, täytäntöönpanosta 8.8.1991 annetulla asetuksella nro 257, joka on annettu 29.12.1990 annetun lain nro 428 nojalla (decreto legislativo n. 257 – Attuazione della direttiva n. 82/76/CEE del Consiglio del 26 gennaio 1982, recante modifica di precedenti direttive in tema di formazione dei medici specialisti, a norma dell’art. 6 della legge 29 dicembre 1990, n. 428; GURI nro 191, 16.8.1991; jäljempänä asetus nro 257). Kyseinen asetus tuli voimaan viisitoista päivää julkaisemisensa jälkeen, ja se korvattiin myöhemmin lääkäreiden vapaan liikkuvuuden sekä heidän tutkintotodistustensa, todistustensa ja muiden muodollista kelpoisuutta osoittavien asiakirjojensa vastavuoroisen tunnustamisen helpottamisesta annetun direktiivin 93/16/ETY ja sen muuttamisesta annettujen direktiivien 97/50/EY, 98/21/EY, 98/63/EY ja 99/46/EY täytäntöönpanosta 17.8.1999 annetulla asetuksella nro 368 (Attuazione della direttiva 93/16/CEE in materia di libera circolazione dei medici e di reciproco riconoscimento dei loro diplomi, certificati ed altri titoli e delle direttive 97/50/CE, 98/21/CE, 98/63/CE e 99/46/CE che modificano la direttiva 93/16/CEE) (GURI nro 250, 23.10.1999, Supplemento ordinario).

16 Asetuksen nro 257 8.2 §:ssä säädettiin, että sen säännöksiä sovelletaan lukuvuodesta 1991/1992 lähtien.

Pääasiat ja ennakkoratkaisukysymykset

- 17 Pääasiat vireille saattaneet lääkärit suorittivat Italiassa erikoislääkärinkoulutuksen vuosien 1982 ja 1990 välisenä aikana.
- 18 He nostivat 16.2.2001 (asia C-617/16) ja 18.3.2003 (asia C-616/16) Tribunale di Palermossa (Palermon alioikeus, Italia) kanteet Palermon yliopistoa, opetus-, korkeakoulu- ja tutkimusministeriötä, terveysministeriötä, valtiovarainvarainministeriötä ja Presidenza del Consiglio dei Ministriä vastaan.
- 19 Mainitut lääkärit vaativat pääasiallisesti kyseisten yliopiston ja valtion viranomaisten velvoittamista maksamaan heille muutetun direktiivin 75/363 liitteessä tarkoitetun asianmukaisen palkan heidän suorittamiensa erikoislääkärinkoulutusten perusteella. Toissijaisesti he vaativat korvausta niistä vahingoista, jotka heille oli aiheutunut siitä, ettei direktiiviä 82/76 ollut pantu asianmukaisesti määrääjässä täytäntöön.
- 20 Tribunale di Palermo hylkäsi kyseiset kanteet 27.4. ja 17.6.2006 (asia C-616/16) sekä 30.4. ja 28.5.2007 (asia C-617/16) tekemillään ratkaisuilla.
- 21 Corte d'appello di Palermo (Palermon ylioikeus), johon näistä ratkaisuista valitettiin, velvoitti 18.7. ja 27.9.2012 (asia C-616/16) sekä 10.10.2012 (asia C-617/16) antamallaan tuomioilla Presidenza del Consiglio dei Ministrin maksamaan kullekin asianomaisista lääkäreistä 11 103,82 euroa (asia C-616/16) ja 6 713,93 euroa (asia C-617/16) laillisine korkoineen.
- 22 Niin Presidenza del Consiglio dei Ministri kuin tietyt muut pääasioiden asianosaiset tekivät kassaatiovalituksen mainituista tuomioista.
- 23 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että pääasioissa on kyse ennen 31.12.1982 alkaneeseen ja kyseisen ajankohdan jälkeen päättyneeseen erikoislääkärinkoulutukseen sovellettavan oikeudellisen järjestelmän arvioinnista.
- 24 Koska Corte suprema di cassazione (ylin tuomioistuin, Italia) katsoi, että pääasioiden ratkaiseminen riippuu muutetun direktiivin 75/363 tulkinnasta, se päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat, asioissa C-616/16 ja C-617/16 samansisältöiset ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko [muutettua direktiiviä 75/363] tulkittava siten, että sen soveltamisalaan kuuluvat myös ne sekä täysipäiväiset että osa-aikaiset erikoislääkärinkoulutukset, jotka olivat jo käynnissä direktiivin [82/76] 16 artiklassa asetettuna määräpäivänä 31.12.1982, johon mennessä jäsenvaltioiden oli toteutettava direktiivin täytäntöönpanon edellyttämät toimenpiteet, ja jotka vielä jatkuivat tämän määräpäivän jälkeen?

Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi:

- 2) Onko direktiiviin [75/363] direktiivin [82/76] 13 artiklalla lisättyä liitettä tulkittava siten, että 31.12.1982 jo alkaneen erikoistumiskoulutuksen osalta erikoistuville lääkäreille maksettavaa asianmukaista palkkaa koskevan velvollisuuden syntyminen riippuu uudelleenjärjestelyvelvollisuuden täyttämistä tai joka tapauksessa yhdenmukaisuuden varmistamisesta edellä mainittujen direktiivien vaatimusten kanssa?
- 3) Onko 1.1.1983 jo alkaneen mutta ei vielä päättyneen erikoistumiskoulutuksen suorittaneita lääkäreitä kohtaan syntynyt velvollisuus maksaa asianmukainen palkka koko koulutuksen keston ajalta vai ainoastaan 31.12.1982 jälkeiseltä ajalta, ja mahdollisesti millä ehdoilla?”

- 25 Asiat C-616/16 ja C-617/16 yhdistettiin unionin tuomioistuimen presidentin 16.12.2016 antamalla määräyksellä kirjallista ja suullista käsittelyä sekä tuomion antamista varten.

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen kysymys

- 26 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa ensimmäisellä kysymyksellään selvittää pääasiallisesti, onko direktiivin 75/363 2 artiklan 1 kohdan c alakohtaa, 3 artiklan 1 ja 2 kohtaa sekä muutetun direktiivin 75/363 liitettä tulkittava siten, että kyseisessä liitteessä tarkoitettu asianmukainen palkka on maksettava kaikilta sellaisilta täysipäiväisiltä tai osa-aikaisilta erikoislääkärinkoulutusjaksoilta, jotka alkoivat vuonna 1982 ja jatkuivat vuoteen 1990.
- 27 Aluksi on syytä muistuttaa, että edellisessä kohdassa mainittujen, direktiivillä 93/16 15.4.1993 lähtien kumottujen säännösten perusteella sellaisista lääketieteen erikoisalojen tutkintotodistuksen, todistuksen tai muun muodollista kelpoisuutta osoittavan asiakirjan antamiseen johtavasta täysipäiväisestä tai osa-aikaisesta koulutuksesta on yleensä maksettava asianmukainen palkka.
- 28 Sitten on syytä muistuttaa, että velvollisuus maksaa asianmukaista palkkaa koskee vain niitä lääketieteen erikoisaloja, jotka ovat yhteiset kaikille jäsenvaltioille tai kahdelle tai useammalle jäsenvaltiolle ja jotka on mainittu lääketieteen tutkintotodistusten, todistusten ja muiden muodollista kelpoisuutta osoittavien asiakirjojen vastavuoroisesta tunnustamisesta sekä toimenpiteistä sijoittautumisvapauden ja palvelujen tarjoamisen vapauden tehokkaan käyttämisen helpottamiseksi 16.6.1975 annetun neuvoston direktiivin 75/362/ETY 5 tai 7 artiklassa (ks. vastaavasti tuomio 3.10.2000, Gozza ym., C-371/97, EU:C:2000:526, 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 29 Unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, että muutetun direktiivin 75/363 liitteessä säädetty velvollisuus maksaa asianmukainen palkka lääketieteen erikoisaloja koskevilta koulutusjaksoilta on sellaisenaan ehdoton ja riittävän täsmällinen (ks. vastaavasti tuomio 25.2.1999, Carbonari ym., C-131/97, EU:C:1999:98, 44 kohta ja tuomio 3.10.2000, Gozza ym., C-371/97, EU:C:2000:526, 34 ja 41 kohta).
- 30 Tältä osin on todettava, että kyseinen velvollisuus, josta ei säädetty alun perin direktiivissä 75/363, otettiin käyttöön 29.1.1982 voimaan tulleella direktiivillä 82/76, jonka noudattamisen edellyttämät toimenpiteet jäsenvaltioiden oli sen 16 artiklan mukaisesti toteutettava viimeistään 31.12.1982.
- 31 Direktiivi 82/76 saatettiin voimaan Italian oikeudessa asetuksella nro 257, joka tuli voimaan viisitoista päivää 16.8.1991 tapahtuneen julkaisemisensa jälkeen.
- 32 Direktiivin 82/76 14 artiklassa tosin säädettiin, että ennen 1 päivää tammikuuta 1983 aloitetut direktiivin 75/363 3 artiklan mukaiset osa-aikaiset erikoistumisopinnot voitiin suorittaa loppuun kyseisen 3 artiklan mukaisesti.
- 33 Kuten komissio on kirjallisissa huomautuksissaan todennut, direktiivin 82/76 14 artiklassa annettu siirtymäsäännös koski kuitenkin pelkästään osa-aikaisten erikoistumiskoulutusten laillisuutta, eikä velvollisuutta maksaa niistä palkkaa.
- 34 Jäsenvaltioiden mahdollisuudesta hyväksyä osa-aikainen erikoistumiskoulutus säädettiin nimittäin jo direktiivin 75/363 3 artiklassa poikkeuksena velvollisuudesta suorittaa tällainen koulutus täysipäiväisesti, unionin lainsäätäjän tutkiessa ajoittain, onko kyseisen poikkeuksen soveltamista tarpeen jatkaa.

- 35 Direktiivin 82/76 12 artiklassa, jolla muutettiin direktiivin 75/363 7 artiklaa, annettulla, osa-aikaista erikoistumiskoulutusta koskevalla siirtymäsäännöksellä ei silläkään voida katsoa ajallisesti rajoitetun velvollisuutta maksaa koulutuksista asianmukainen palkka.
- 36 Tämä tulkita saa tukea direktiivin 82/76 valmistelutöistä. Direktiivin 75/362 ja direktiivin 75/363 muuttamisesta annettavaa direktiiviä koskevan neuvoston esityksen, johon direktiivi 82/76 perustui, perustelujen (KOM(80) 914 lopullinen) II osaston 4 ja 8 kohdasta nimittäin ilmenee, että tämän tuomion 33 ja 35 kohdassa mainitut kaksi siirtymäsäännöstä annettiin niiden lääkäreiden intressissä, jotka olivat aloittaneet koulutuksensa ennen kyseisen direktiivin täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymistä, jotta kyseisen koulutuksen jatkuvuus olisi varmistettu.
- 37 Edellä esitetty huomioon ottaen on todettava, ettei muutetusta direktiivistä 75/363 ilmene, ettei jäsenvaltioille asetettua velvollisuutta maksaa asianmukainen palkka täysipäiväisiltä ja osa-aikaisilta erikoistumiskoulutusjaksoilta sovellettaisi niihin näistä koulutusjaksoista, jotka oli aloitettu ennen direktiivin 82/76 täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymistä (1.1.1983) ja jotka jatkuivat tämän ajankohdan jälkeen.
- 38 Ensimmäiseen kysymykseen on näin ollen vastattava niin, että direktiivin 75/363 2 artiklan 1 kohdan c alakohtaa, 3 artiklan 1 ja 2 kohtaa sekä liitettä on tulkittava siten, että kyseisessä liitteessä tarkoitettu asianmukainen palkka on maksettava kaikilta sellaisilta täysipäiväisiltä tai osa-aikaisilta erikoistumiskoulutusjaksoilta, jotka alkoivat vuonna 1982 ja jatkuivat vuoteen 1990, edellyttäen, että kyseinen koulutus koskee sellaista erikoisalaa, joka on yhteinen kaikille jäsenvaltioille tai kahdelle tai useammalle jäsenvaltiolle ja joka on mainittu direktiivin 75/362 5 tai 7 artiklassa.

Toinen kysymys

- 39 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa toisella kysymyksellään selvittää pääasiallisesti, onko muutetun direktiivin 75/363 2 artiklan 1 kohdan c alakohtaa, 3 artiklan 1 ja 2 kohtaa sekä liitettä tulkittava siten, että se, onko jäsenvaltiolla velvollisuus maksaa kyseisessä liitteessä tarkoitettu asianmukainen palkka kaikesta vuonna 1982 aloitetusta ja vuoteen 1990 jatketusta täysipäiväisestä tai osa-aikaisesta erikoistumiskoulutuksesta, riippuu siitä, onko kyseinen jäsenvaltio toteuttanut direktiivin 82/76 täytäntöönpanotoimenpiteet, ja siitä, onko mainitut toimenpiteet todellisuudessa otettu käyttöön.
- 40 Tästä on todettava, että tämän tuomion 29 kohdassa mieleen palautetun unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan muutetussa direktiivissä 75/363 säädetty velvollisuus maksaa asianmukainen palkka on sellaisenaan ehdoton ja riittävän täsmällinen.
- 41 Kyseisestä oikeuskäytännöstä tosin ilmenee, ettei muutetussa direktiivissä 75/363 määritellä sitä, minkä suuruista palkkaa olisi pidettävä asianmukaisena, eikä sitä, minkälaisin menetelmin kyseinen palkka olisi vahvistettava. Tällaiset määritelmät kuuluvat lähtökohtaisesti jäsenvaltioiden toimivaltaan, ja niiden on tällä alalla toteutettava erityisiä täytäntöönpanotoimia (ks. vastaavasti tuomio 25.2.1999, Carbonari ym., C-131/97, EU:C:1999:98, 45 kohta ja tuomio 3.10.2000, Gozza ym., C-371/97, EU:C:2000:526, 36 kohta).
- 42 Unionin tuomioistuin on kuitenkin jo katsonut, että jäsenvaltioiden direktiivistä johtuva velvoite saavuttaa direktiivissä tarkoitettu tulos sekä niiden velvollisuus toteuttaa kaikki ne yleis- tai erityistoimenpiteet, jotka ovat aiheellisia tämän veloitteen täyttämisen varmistamiseksi, kohdistuu kaikkiin jäsenvaltioiden julkisiin viranomaisiin eli myös tuomioistuimiin niiden toimivallan puitteissa. Kansallisen tuomioistuimen on näin kansallista oikeutta ja erityisesti sellaisia lain säännöksiä soveltaessaan, jotka on annettu nimenomaisesti direktiivin täytäntöön panemiseksi, tulkittava kansallista lainsäädäntöä niin pitkälti kuin mahdollista direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti, jotta direktiivissä tarkoitettu tulos saavutettaisiin (ks. vastaavasti tuomio 25.2.1999, Carbonari ym., C-131/97, EU:C:1999:98, 48 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 43 Tässä tapauksessa direktiivi 82/76 on – kuten tämän tuomion 31 kohdassa on muistutettu – saatettu voimaan Italian oikeudessa asetuksella nro 257, joka tuli voimaan viisitoista päivää 16.8.1991 tapahtuneen julkaisemisensa jälkeen.
- 44 Unionin tuomioistuin on erityisesti muutetun direktiivin 75/363 tulkintaa koskevien ennakkoratkaisupyyntöjen yhteydessä katsonut, että kansallisen tuomioistuimen on niin ennen direktiiviä kuin sen jälkeenkin annettuja kansallisen oikeuden säännöksiä soveltaessaan tulkittava niitä niin pitkälti kuin mahdollista mainitun direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti (tuomio 25.2.1999, Carbonari ym., C-131/97, EU:C:1999:98, 54 kohta ja tuomio 3.10.2000, Gozza ym., C-371/97, EU:C:2000:526, 45 kohta).
- 45 Tämän perusteella on syytä muistuttaa, että vaikei erityisiä kansallisia direktiivin täytäntöönpanotoimenpiteitä olisikaan toteutettu, kansallisen tuomioistuimen on tulkittava kansallista lainsäädäntöä niin pitkälti kuin mahdollista kyseisen direktiivin sanamuodon ja päämäärän mukaisesti sillä tarkoitettujen tulosten saavuttamiseksi, mikä edellyttää sitä, että se tekee toimivaltansa rajoissa kaiken mahdollisen ottamalla huomioon kansallisen oikeuden kokonaisuudessaan ja soveltamalla siinä hyväksytyjä tulkintatapoja (ks. vastaavasti tuomio 18.12.2014, Schoenimport ”Italmoda” Mariano Previti ym., C-131/13, C-163/13 ja C-164/13, EU:C:2014:2455, 52 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 46 Unionin tuomioistuin on jo todennut muutetun direktiivin 75/363 liitteen tavoitteesta, että kyseisellä liitteellä pyritään takaamaan se, että asianomaiset lääkärit käyttävät kaikki ammatinharjoittamiseen käyttämänsä tavallisen työviikon tunnit tähän käytännölliseen ja teoreettiseen koulutukseen ja että osa-aikaisessa erikoistumiskoulutuksessa olevat lääkärit käyttävät tähän merkittävän osan työviikkonsa tunneista (ks. vastaavasti tuomio 25.2.1999, Carbonari ym., C-131/97, EU:C:1999:98, 33 kohta ja tuomio 3.10.2000, Gozza ym., C-371/97, EU:C:2000:526, 43 kohta).
- 47 Kansallisen tuomioistuimen on näin ollen kansallista oikeutta muutetun direktiivin 75/363 mukaisesti tulkitessaan velvollisuus ottaa huomioon kyseisen direktiivin tämän tuomion edellisessä kohdassa mieleen palautettu tavoite. Kun määritetään, mitkä olivat asianmukaisen palkan määrä ja vahvistamistavat ajanjaksona, joka edelsi direktiivin 82/76 voimaan saattamista Italian oikeudessa, huomioon on otettava erityisesti kyseisen direktiivin voimaan saattava kansallinen lainsäädäntö.
- 48 Kuten ensimmäiseen kysymykseen annetusta vastauksesta ilmenee, velvollisuus maksaa asianomaisille lääkäreille asianmukainen palkka ulottuu kaikkeen sellaiseen täysipäiväiseen tai osa-aikaiseen erikoislääkärinkoulutukseen, joka alkoi vuoden 1982 aikana ja jatkui vuoteen 1990.
- 49 On syytä muistuttaa, että unionin tuomioistuin on toistuvasti katsonut, että siinä tapauksessa, ettei direktiivissä tarkoitettua tulosta kyetä saavuttamaan tulkinnan avulla ottamalla huomioon kansallinen oikeus kokonaisuudessaan ja soveltamalla siinä tunnustettuja tulkintamenetelmiä, unionin oikeus velvoittaa jäsenvaltiot korvaamaan direktiivin täytäntöönpanon laiminlyönnillä yksityisille aiheuttamansa vahingon, jos seuraavat kolme edellytystä täyttyvät: rikotun oikeussäännön tarkoituksena on antaa yksityisille sisällöltään yksilöitävissä olevia oikeuksia, rikkominen on riittävän ilmeinen ja valtion velvoitteen laiminlyönnin ja vahingonkärsijöille aiheutuneen vahingon välillä on välitön syy-yhteys (ks. vastaavasti tuomio 25.2.1999, Carbonari ym., C-131/97, EU:C:1999:98, 52 kohta).
- 50 Tältä osin on todettava, että vahinko, joka on aiheutunut siitä, että direktiivi 82/76 on saatettu voimaan tätä varten säädetyn määräajan jälkeen, voidaan korvata soveltamalla direktiivin täytäntöönpanotoimenpiteitä taannehtivasti ja täydellisesti, edellyttäen, että direktiivi on pantu säännönmukaisesti täytäntöön. Kansallisen tuomioistuimen on kuitenkin varmistettava, että edunsaajille myönnettävä vahingonkorvaus vastaa kärsittyä vahinkoa. Tätä tarkoitusta varten riittää, että direktiivin 82/76 täytäntöönpanotoimenpiteitä sovelletaan taannehtivasti, säännönmukaisesti ja täydellisesti, paitsi jos edunsaajat näyttävät toteen, että heille on aiheutunut myös muita menetyksiä

siitä syystä, etteivät he voineet aikanaan saada direktiivillä taattuja rahallisia etuja, ja että myös nämä menetykset on korvattava (ks. vastaavasti tuomio 25.2.1999, Carbonari ym., C-131/97, EU:C:1999:98, 53 kohta ja tuomio 3.10.2000, Gozza ym., C-371/97, EU:C:2000:526, 39 kohta).

- 51 Edellä esitetty huomioon ottaen toiseen kysymykseen on vastattava niin, että muutetun direktiivin 75/363 2 artiklan 1 kohdan c alakohtaa, 3 artiklan 1 ja 2 kohtaa sekä liitettä on tulkittava siten, että jäsenvaltiolle asetettu velvollisuus säätää, että kaikesta vuonna 1982 aloitetusta ja vuoteen 1990 jatkuneesta täysipäiväisestä tai osa-aikaisesta erikoislääkärinkoulutuksesta on maksettava mainitussa liitteessä tarkoitettu asianmukainen palkka, ei riipu siitä, onko kyseinen jäsenvaltio toteuttanut direktiivin 82/76 täytäntöönpanotoimenpiteet. Kansallisen tuomioistuimen on niin ennen direktiiviä kuin sen jälkeenkin annettuja kansallisen oikeuden säännöksiä soveltaessaan tulkittava niitä niin pitkälti kuin mahdollista direktiivin sisältö ja tarkoitus huomioon ottaen. Siinä tapauksessa, ettei direktiivissä 82/76 tarkoitettua tulosta kyettäisi sen kansallisten täytäntöönpanotoimenpiteiden puuttumisen vuoksi saavuttamaan ottamalla huomioon kansallinen oikeus kokonaisuudessaan ja soveltamalla siinä hyväksytyjä tulkintatapoja, unionin oikeus velvoittaa asianomaisen jäsenvaltion korvaamaan direktiivin täytäntöönpanon laiminlyönnillä yksityisille aiheuttamansa vahingon. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen asiana on selvittää, täytyvätkö kaikki ne edellytykset, jotka unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on tältä osin asetettu unionin oikeuteen perustuvan jäsenvaltion vahingonkorvausvastuun syntymiselle.

Kolmas kysymys

- 52 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin haluaa kolmannella kysymyksellään pääasiallisesti selvittää, onko muutetun direktiivin 75/363 2 artiklan 1 kohdan c alakohtaa, 3 artiklan 1 ja 2 kohtaa sekä liitettä tulkittava siten, että mainitussa liitteessä tarkoitettu asianmukainen palkka kaikesta vuonna 1982 aloitetusta ja vuoteen 1990 jatkuneesta täysipäiväisestä tai osa-aikaisesta erikoistumiskoulutuksesta on maksettava kyseisen koulutuksen koko keston ajalta.
- 53 Tältä osin on muistutettava, että koska direktiivin täytäntöönpanolle asetetulla määräajalla on etenkin tarkoitus antaa jäsenvaltioille riittävästi aikaa toteuttaa täytäntöönpanotoimenpiteet, näitä valtioita ei voida moittia siitä, etteivät ne ennen mainitun määräajan päättymistä ole saattaneet direktiiviä kansallisen oikeusjärjestyksensä osaksi (ks. vastaavasti tuomio 27.10.2016, Milev, C-439/16 PPU, EU:C:2016:818, 30 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 54 Direktiivin 82/76 sanamuodoista ilmenee tässä tapauksessa nimenomaisesti, että jäsenvaltioilla oli velvollisuus toteuttaa direktiivin noudattamisen edellyttämät toimenpiteet viimeistään 31.12.1982.
- 55 Kuten unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, jäsenvaltioiden viranomaisten ja kansallisten tuomioistuinten on direktiivin voimaantuloajankohdasta lähtien tosin pidättäydyttävä niin pitkälti kuin mahdollista tulkitsemasta kansallista oikeutta tavalla, joka uhkasi kyseisen direktiivin täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisen jälkeen vakavasti vaarantaa tässä direktiivissä säädetyn tavoitteen toteuttamisen (tuomio 27.10.2016, Milev, C-439/16 PPU, EU:C:2016:818, 32 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 56 Asiassa ei ole kuitenkaan millään tavoin näytetty toteen, että sillä seikalla, että vuonna 1982 aloitetusta ja vuoteen 1990 jatkuneesta täysipäiväisestä tai osa-aikaisesta erikoistumiskoulutuksesta maksettavasta asianmukaisesta palkasta on säädetty vain direktiivin 82/76 täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymisen jälkeisen ajanjakson osalta, vaarannettaisiin vakavasti kyseisessä direktiivissä säädetyn tavoitteen toteuttaminen.

57 Näin ollen kolmanteen kysymykseen on vastattava niin, että muutetun direktiivin 75/363 2 artiklan 1 kohdan c alakohtaa, 3 artiklan 1 ja 2 kohtaa sekä liitettä on tulkittava siten, että mainitussa liitteessä tarkoitettu asianmukainen palkka vuonna 1982 aloitetusta ja vuoteen 1990 jatkuneesta täysipäiväisestä ja osa-aikaisesta erikoistumiskoulutuksesta on maksettava tältä koulutusjaksolta 1.1.1983 alkaen ja mainitun koulutuksen päättymisen asti.

Oikeudenkäyntikulut

58 Pääasioiden asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (kahdeksas jaosto) on ratkaissut asiat seuraavasti:

- 1) Lääkärintointa koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta 16.6.1975 annetun neuvoston direktiivin 75/363/ETY, sellaisena kuin se on muutettuna 26.1.1982 annetulla neuvoston direktiivillä 82/76/ETY, 2 artiklan 1 kohdan c alakohtaa, 3 artiklan 1 ja 2 kohtaa sekä liitettä on tulkittava siten, että kyseisessä liitteessä tarkoitettu asianmukainen palkka on maksettava kaikilta sellaisilta täysipäiväisiltä tai osa-aikaisilta erikoistumiskoulutusjaksoilta, jotka alkoivat vuonna 1982 ja jatkuivat vuoteen 1990, edellyttäen, että kyseinen koulutus koskee sellaista erikoisalaa, joka on yhteinen kaikille jäsenvaltioille tai kahdelle tai useammalle jäsenvaltiolle ja joka on mainittu lääketieteen tutkintotodistusten, todistusten ja muiden muodollista kelpoisuutta osoittavien asiakirjojen vastavuoroisesta tunnustamisesta sekä toimenpiteistä sijoittautumisvapauden ja palvelujen tarjoamisen vapauden tehokkaan käyttämisen helpottamiseksi 16.6.1975 annetun neuvoston direktiivin 75/362/ETY 5 tai 7 artiklassa.
- 2) Direktiivin 75/363, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 82/76, 2 artiklan 1 kohdan c alakohtaa, 3 artiklan 1 ja 2 kohtaa sekä liitettä on tulkittava siten, että jäsenvaltiolle asetettu velvollisuus säätää, että kaikesta vuonna 1982 aloitetusta ja vuoteen 1990 jatkuneesta täysipäiväisestä tai osa-aikaisesta erikoistumiskoulutuksesta on maksettava mainitussa liitteessä tarkoitettu asianmukainen palkka, ei riipu siitä, onko kyseinen jäsenvaltio toteuttanut direktiivin 82/76 täytäntöönpanotoimenpiteet. Kansallisen tuomioistuimen on niin ennen direktiiviä kuin sen jälkeenkin annettuja kansallisen oikeuden säännöksiä soveltaessaan tulkittava niitä niin pitkälti kuin mahdollista direktiivin sisältö ja tarkoitus huomioon ottaen. Siinä tapauksessa, ettei direktiivissä 82/76 tarkoitettua tulosta kyettäisi sen kansallisten täytäntöönpanotoimenpiteiden puuttumisen vuoksi saavuttamaan ottamalla huomioon kansallinen oikeus kokonaisuudessaan ja soveltamalla siinä hyväksytyjä tulkintatapoja, unionin oikeus velvoittaa asianomaisen jäsenvaltion korvaamaan direktiivin täytäntöönpanon laiminlyönnillä yksityisille aiheuttamansa vahingon. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen asiana on selvittää, täytyvätkö kaikki ne edellytykset, jotka unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on tältä osin asetettu unionin oikeuteen perustuvan jäsenvaltion vahingonkorvausvastuun syntymiselle.

- 3) **Direktiivin 75/363, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 82/76, 2 artiklan 1 kohdan c alakohtaa, 3 artiklan 1 ja 2 kohtaa sekä liitettä on tulkittava siten, että mainitussa liitteessä tarkoitettu asianmukainen palkka vuonna 1982 aloitetusta ja vuoteen 1990 jatkuneesta täysipäiväisestä ja osa-aikaisesta erikoislääkärinkoulutuksesta on maksettava tältä koulutusjaksolta 1.1.1983 alkaen ja mainitun koulutuksen päättymisen asti.**

Allekirjoitukset